

İŞ SAĞLIĞI ve İŞ GÜVENLİĞİ KONULARINDA DEVLETİN İŞVERENİN İŞÇİNİN GÖREV ve SORUMLULUKLARI

Haydar KAÇMAZ*

Elektrik Mühendisi, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Baş İş Müfettişi

Bu makalede iş güvenliği, iş sağlığı konularındaki mevzuatlar incelenip devletin, işverenin ve işçinin sorumlulukları incelenecektir. Sanayileşmenin doğal bir sonucu olarak, yoğun işçi çalıştırılan iş yerlerinde iş kazalarının sayısında büyük artışlar olmuştur. Önceleri bu kazalar işverenler tarafından fazla önemsenmezken zaman içinde bu kazalar sonucu doğan üretim kayıpları işverenlerin önlem alma zorunluluğunu doğurmuştur.

Bir yandan yapılan düzenlemelerle; iş yerlerindeki çalışma koşulları işçi sağlığı ve iş güvenliği açısından tehlikelerden arındırılmaya çalışılırken diğer yandan da sosyal güvenlik kuruluşlarının işverenlere sadece kusurlarının bulunmadığı durumlarda güvence sağlayacağı fikri yerleştirilmeye çalışılmıştır. Bugün için sosyal güvenlik kuruluşlarının kusurlu işverenlere bir güvence sağlamayacağı fikri toplum tarafından kabul edilmiş ise de; iş yerlerinin tehlikelerden arındırılmış olduğunu söylemek pek mümkün değildir.

Anahtar sözcükler : Sosyal güvenlik, işyeri denetleme, iş sağlığı, iş güvenliği

In this paper, the responsibilities of employers, state institutions and workers on topics of safety of work and health of work will be investigated.

As a natural consequence of industrialization, there is considerable increase in industrial accidents (injuries) in companies that employ many workers. Although employers didn't give too much importance to these injuries, as the time past, serious precautions are needed in case of manufacturing capability losses.

While the working conditions in factories, workshops and companies is tried to be refined from dangerous situations, employees are informed about that the only way of taking social security is having any responsibility of employers related to injuries. Even many organizations and institutions in society accept this rule, we cannot say that the dangerous conditions are fully eliminated

Keywords: Social security, auditing, health of work, security of work

02-03 Mayıs 2003 tarihlerinde Adana'da gerçekleştirilen "II. İş Sağlığı ve Güvenliği Kongresi"nde bildiri olarak sunulmuştur.

GİRİŞ

Sanayileşmenin doğal bir sonucu olarak, yoğun işçi çalıştırılan iş yerlerinde iş kazalarının sayısında büyük artışlar olmuştur. Önceleri bu kazalar işverenler tarafından fazla önemsenmezken zaman içinde bu kazalar sonucu doğan üretim kayıpları işverenlerin önlem alma zorunluluğunu doğurmuştur.

Sosyal güvenlik kuruluşlarının doğması da, bu gelişmelerin ortaya çıkmasının bir sonucudur. Önceleri yaralanan ve hastalanan işçilerin tedavisi için katkıda bulunan

işverenler daha ileri aşamalarda, bunları organize edecek olan kuruluşların oluşumuna katkıda bulunarak sosyal güvenlik kuruluşlarının doğmasına yol açmıştır.

İleri aşamalarda ise gerek baskı gruplarının etkisi gerekse toplumsal gelişmeler karşısında bu tür katkıların yeterli olmadığı, önemli olanın bir zararın meydana gelmesinin engellenmesi olduğu anlaşılmıştır. Bunun doğal bir sonucu olarak, koruyucu önlemler getirilmiştir. Önceleri çalışma sürelerinin sınırlandırılmasının yeterli olduğu düşünülmüş ise de; zamanla bunların sadece süre açısından tehlikeyi sınırlandırdığı, tehlike riskini ortadan kaldırmadığı anlaşılmıştır.

Bir yandan yapılan düzenlemelerle; iş yerlerindeki çalışma koşulları işçi sağlığı ve iş güvenliği açısından tehlikelerden arındırılmaya çalışılırken diğer yandan da sosyal güvenlik kuruluşlarının işverenlere sadece kusurlarının bulunmadığı durumlarda güvence sağlayacağı fikri yerleştirilmeye çalışılmıştır. Bugün için sosyal güvenlik kuruluşlarının kusurlu işverenlere bir güvence sağlayamayacağı fikri toplum tarafından kabul edilmiş ise de; iş yerlerinin tehlikelerden arındırılmış olduğunu söylemek pek mümkün değildir.

Bugün ülkemizde uygulanmakta bulunan mevzuat açısından, ülkemizin çağdaş ülkelerden daha geri olduğunu söylemek mümkün değildir.

İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Tüzüğü' nün 4. Maddesi işyerlerinde alınması gereken önlemler açısından, işverenleri en geniş anlamda sorumlu tutmakta, bugün için geçerli kabul edilen bir önlemin bir süre sonra geçerliliğini yitirebileceğini kabul ederek, işçi sağlığı ve iş güvenliği açısından işverenleri sürekli arayış ve bundan daha az tehlikeli madde ve durumları işyerlerinde uygulama zorunluluğunda olduklarını dile getirmektedir.

Düşünce olarak çağdaş olan mevzuatımızın sistematik olarak çağdaş olduğunun söylenmesi pek mümkün değildir. Özellikle iş kazalarında yeterli bir düzenlemenin bulunmadığı açıktır.

İŞÇİ SAĞLIĞI VE İŞ GÜVENLİĞİ KONUSUNDA DEVLETİN GÖREVLERİ

Çağdaş bir devlet, sosyal bir hukuk devleti olmak zorunda olduğuna göre öncelikle vatandaşlarının en kutsal hakkı olan yaşama hakkını güvence altına almak zorundadır. Bu da çalışanlar bakımından, çalışma ortamında tüm tehlikelerden uzak çalışmak demektir. Bu nedenle çağdaş devlet , bu görevini yerine getirecek olan tüm önlemleri belirlemek; bunların işyerlerinde uygulanmasını sağlamak ve bunları sürekli olarak düzeltmekle yükümlüdür.

Devletin görevlerini şu başlıklar altında toplamak mümkündür:

DEVLETİN İŞ GÜVENLİĞİ MEVZUATINI OLUŞTURMA GÖREVİ

Bilindiği gibi hukuk devletinin temel özelliği tüm kuralların önceden belirlenerek

kamuoyunun bilgisine sunulmasıdır. Devlet bu görevini kanun, tüzük, yönetmelik gibi mevzuatı oluşturarak yerine getirir. Bizim buradaki konumuz, devletin bu görevini nasıl yerine getirdiği değil; amacı gerçekleştirmek için getirmiş olduğu düzenlemelerin nelerden ibaret olduğunun araştırılmasıdır.

Bu nedenle de devletin oluşturduğu mevzuata kısaca değinmek gerekmektedir.

İŞÇİ SAĞLIĞI VE İŞÇİ GÜVENLİĞİNİ İLGİLENDİREN MEVZUAT

İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği alanıyla ilgili sorunların çözümüne yönelik hükümlerin tek bir yasayla düzenlenmemiş olması, yargılanma aşamasında zorluklara yol açmaktadır.

Konuya ilişkin hükümlerin değişik yasalarda yer alması her yasanın çıkarılış amacına uygun yorumlama yapılması sırasında uygulamacıları zor durumda bırakmaktadır. Bu yorumlamalar sırasında zaman zaman yaratılan çelişkili durumlar ise yargıtay tarafından giderilerek, yasal boşluklar içtihatlarla doldurulmaya çalışılmaktadır.

İşçi sağlığı ve iş güvenliğini ilgilendiren mevzuatın başında elbette ki hizmet akdinin tanımı yer almaktadır. Yukarıda da belirtildiği gibi mevzuattaki dağınıklık bizi bu tanım için Borçlar Kanunu'na kadar göndermektedir.

B.K. Md. 313 "Hizmet akdi bir mukaveledir ki onunla işçi, muayyen veya gayri muayyen bir zamanda hizmet görmeyi ve iş sahibi dahi bir ücret vermeyi taahhüt eder." hükmünü düzenlemiştir. Aynı maddenin son fıkrasında ise: "Hizmet akdi hakkındaki hükümler baz alınarak çiraklık akdine de tatbik olunur." hükmünü getirerek, çirakların dahi yasa koruyucu tarafından işçi gibi önemsendiğini vurgulamaktadır.

İş Yasasında ise herhangi bir hizmet akdi tanımına yer verilmeden doğrudan işçi, işveren ve işveren vekili tanımına girilmektedir. İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Hükümleri de temelini Borçlar Yasası'ndan almaktadır.

Yasa koyucu; B.K. Md. 332 de "İşverenin işyerinde çalışan işçisinin karşılaşabileceği tehlikeleri önlemek, sağlıklı bir işyeri ortamı oluşturmak zorundadır." hükmünü getirmekle bu konudaki temel düşüncesini ortaya koymaktadır. Burada görülebileceği gibi yasa koyucu alınacak tedbirlerde sınırsız bir zorlamaya gitmemekte, işverenlerin istenebilecek olan tedbirlerin istenmesinin hakkaniyet sınırlarını aşmaması esasını ön şart olarak getirmektedir. Olaya Borçlar Yasası açısından bakıldığında, ortada ters bir durum yok gibi görünse de uygulamada bu hükmün yetersizliği açık olarak ortaya çıkmaktadır.

Günümüz şartları altında sanayi kuruluşlarında çalışan işçilerin iş güvenliği açısından korunmaları, işverenin bilgi düzeyi, ekonomik gücü gibi değişken verilerle değişebilecek hakkaniyet ilkesine dayandırıldığında içinden çıkılmaz bir kaos yaratılmış olacaktır. Oysa

hukukun amacı sorun yaratmak değil, yaratılmış olan sorunların en doğru bir şekilde çözümlenmesini sağlamaktır.

İş Yasası hükümlerine göre çıkarılmış bulunan İş Güvenliği Tüzüğü'nde yasa koyucu Borçlar Yasasından farklı olarak hakkaniyet ilkesine hiç değinmeksizin, günümüz koşullarına daha uygun çözümler üretecek olan kusursuz sorumluluk ilkesini benimsemiştir.

Anılan yasa ve tüzükte yer verilen düzenlemelere bakıldığında;

İş Yasası Md.73 te : "Her işveren, işyerinde işçilerinin sağlığını ve iş güvenliğini sağlamak için gerekli olanı yapmak ve bu husustaki şartları sağlamak ve araçları noksansız bulundurmakla yükümlüdür.

İşçilerde işçi sağlığı ve iş güvenliği hakkındaki usul ve şartlara uymakla yükümlüdürler.

İşverenler, makinelerin kullanılmasından doğacak olan tehlikelerden ve bu hususta önceden alınabilecek tedbirlerden işçileri münasip bir şekilde haberdar etmek zorundadırlar.

İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Tüzüğü:

Md.1 : İşçilere ait yatıp kalkma yerlerinde ve diğer müstemilatında bulunması gerekli sağlık şartlarının ve işyerlerinde kullanılan alet, edevat, makineler ve hammaddeler yüzünden çıkabilecek hastalıklara engel olacak tedbir ve araçların, işyerlerinde iş kazalarını önlemek üzere bulundurulması gerekli araçların ve alınacak güvenlik önlemlerinin neler olduğu bu tüzükte belirtilmiştir.

Md.2 : Her işveren, işyerinde işçilerinin sağlığını ve iş güvenliğini sağlamak için, bu tüzükte belirtilen şartları yerine getirmek, araçları noksansız bulundurmak, gerekli olanı yapmakla yükümlüdür.

İşçiler de, bu yoldaki usuller ve şartlara uymak zorundadırlar.

Md.3 : İşveren, işçilerine yapmakta oldukları işlerinde uymaları gereken sağlık ve güvenlik tedbirlerini öğretmek ve iş değiştirecek işçilere yenisinin gerektirdiği bilgileri vermek ve öğretmek zorundadır.

Md.4 : İşverenin, işyerinde teknik ilerlemelerin getirdiği daha uygun sağlık şartlarını sağlaması; kullanılan makinelerle alet ve edevattan herhangi bir şekilde tehlike gösterenleri veya hammaddelerden zehirli veya zararlı olanları, yapılan işin özelliğine ve fennin gereklerine göre bu tehlike ve zararları azaltan alet ve edevatla değiştirmesi, iş kazalarını önlemek üzere işyerinde alınması gerekli tedbir ve araçları ve alınacak diğer iş güvenliği tedbirlerini devamlı surette izlemesi esastır. Hükümleri ile

karşılaşılmaktadır.

Buradan da görüleceği gibi, yasa koyucu bu hükümlerde daha çağdaş bir görüşten hareketle, işyerinde alınabilecek bütün güvenlik önlemleri açısından işverenleri sorumlu kılmakta, işçilerin sorumluluğu ise sadece alınacak bu önlemlere uymakla sınırlandırılmaktadır. Ancak bu sorumluluğa getirilen yaptırım, işçi açısından öylesine büyük zarara yol açacak bir yaptırımdır ki, kanımca bu yaptırım, yasada düzenlenmiş bulunan en ağır yaptırımdır.

İş Yasası Md.17/II- h işçinin kendi isteği veya savaşması yüzünden iş güvenliğini tehlikeye düşürmesi durumunda işverene işçinin hizmet akdini bildirmsiz ve tazminatsız feshetme yetkisi vermektedir.

Günümüz koşullarında işçinin işsiz kalmasından daha ağır bir durum olmadığı gibi, işçi aynı zamanda tazminat hakkından da yoksun kalmaktadır. Bu nedenle yasalarımızın sadece işverenlere yükümlülük getiren yasalar olduğunu, sürekli olarak işçileri kollamakta olduğunu savunmak mümkün değildir. Burada dikkat edilmesi gereken en önemli husus, anılan yaptırımın uygulanabilmesi için bir zararın doğmuş olması dahi gerekmemektedir. Bir tehlikenin varlığı bu hükmün uygulanabilmesi için yeterli ortamı yaratmaktadır.

Ana hatları ile işçi sağlığı ve iş güvenliği düzenlemesi, yukarıda belirtildiği gibi Borçlar Yasası ve İş Yasasında yapılmışsa da düzenlemelerin bunlardan olduğunu söylemek mümkün değildir.

Belediyeler Kanunu - Umumi Hıfzıssıhha Kanunu - Sosyal Sigortalar Kanunu - İmar Kanunu ve benzeri kanunlarla bu amaca yönelik düzenlemeler getirilmiştir.

28.01.1946 yılında çıkarılan "Çalışma Bakanlığının Kuruluş ve Görevleri Hakkındaki Kanunla" Çalışma Bakanlığı kurularak, işçi sağlığı ve iş güvenliğini sağlama ve denetleme görevi bu bakanlığa verilmiştir.

Bu amacın gerçekleştirilmesi için İş Yasasına dayanılarak çıkarılan belli başlı tüzükler aşağıdaki gibi sayılabilir:

- İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Tüzüğü,
- Parlayıcı ve Patlayıcı Maddeler Tüzüğü,
- Yapı İşlerinde İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Tüzüğü,
- Maden ve Taşocağı İşletmelerinde ve Tünel Yapımında Alınacak İSİG Önlemleri Tüzüğü,
- Ağır ve Tehlikeli İşler Tüzüğü,

DEVLETİN İŞ GÜVENLİĞİNİ DENETLEME GÖREVİ

Çağdaş devletin bir diğ er asli görevi de ş üphesiz denetimdir. Denetimsiz olarak bir kuralın uygulanabilirliğini savunmak söz konusu olamayacağı na göre, iş yerlerinin işçi sağlığı ve iş güvenliği açısından sürekli olarak denetlenmesi gerekmektedir. Yukarıda da belirtildiği gibi bu görev, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı İş Müfettişleri tarafından yerine getirilmektedir.

İş yaşamının teknik yönden denetimi, İş Yasasının 89. Maddesi ve 81 Sayılı Uluslararası Sözleşmeye göre yürürlüğe konulmuş bulunan İş Teftiş Kuruluna bağlı Devlet adına denetime yetkili Teknik İş Müfettişlerince yerine getirilmektedir.

Devlet denetleme görevini iki aşamada yerine getirmektedir:

İşyerindeki Çalışmanın Başlamasından önceki Denetim

Yasa koyucu bazı önemli durumlarda işyerlerinin faaliyete geçmeye başlamasından önce denetlenmeye başlanmasını gerekli görerek bunların Kurma İzni almasını hüküm altına almıştır. Bu gibi işyerleri faaliyete geçmeden önce, işyerleri ile ilgili bilgileri devletin denetimine sunarak, işyeri projelerinin mevzuata uygunluğunun onayını isterler.

Bu aşamada yapılan denetimlerde getirilen öneriler doğrultusunda yapılacak değişikliklerle tehlikelerin önüne geçildiği gibi, daha sonradan yapılmak zorunluluğunda kalınacak olan değişikliklerin getireceği maliyetler ortadan kaldırılmış olur. Bu izni alıp işyerini kurmaya başlayan işveren, işyerinin kurulmasını tamamladıktan sonra, işletmeye başlamadan önce tekrar işyerinin kontrol edilmesini ve kendisine İşletme Belgesi verilmesini istemek zorundadır.

İşyerinin Faaliyete Geçmesinden Sonra Yapılan Programlı Denetimler

Devlet adına denetim yapan müfettişler bu denetim tipinde; üretime geçilmiş olan işyerlerinde alınmış olan önlemlerin devam edip etmediği hususları ile kuruluş öncesi denetimden geçme zorunluluğu bulunmayan işyerlerindeki durumları kontrol etmektedirler. Müfettişler, bu denetimler sırasında işçiler için yaşamsal bir yakın tehlike bulunmayan noksanlıklar tespit ettikleri takdirde bir defaya mahsus olmak üzere giderilmesi için uygun bir süre verebildikleri gibi ceza da uygulayabilirler.

Ancak tespit edilen noksanlıkların bir sonraki kontrol teftişte yapılmamış olması halinde kesin olarak ceza uygularlar. Bu noksanlıkların yapılmamasının devam etmesi halinde ceza takip eden her bir ay için katlı olarak uygulanır. Cezalar İdari Para Cezası niteliğinde olup, itiraz hakkı mevcuttur. Süresi 1 haftadır. Dava Sulh Ceza Mahkemesine açılır mahkemenin verdiği karar kesin olup itiraz hakkı yoktur.

Müfettişlerin çalışanlar için yaşamsal yakın tehlike arz eden noksanlıklar ve durumlar

görmesi halinde ise; bu işyerlerinde işi durdurma veya işyerini kapatma yetkileri de bulunmaktadır.

DEVLETİN İŞ GÜVENLİĞİ KONULARINDAKİ EĞİTİM GÖREVİ

İşçi Sağlığı ve iş güvenliği konularında eğitim çok önemli bir faktördür. Gerek işverenlerin, gerekse de işçilerin bu konulardaki eğitimi tamamlanmadığı sürece, alınan önlemlerden yeteri kadar yarar sağlamak mümkün olmayacaktır.

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığında bu görev 3 ayrı kuruluş tarafından yerine getirilmektedir.

Yakın ve Orta Doğu Çalışma Eğitim Merkezi

Kısa adı YODÇEM olan bu kuruluş işçileri, işverenlerin ve bunların örgütlerinin eğitimi ile görevlendirilmiş bir kuruluştur.

İş Sağlığı ve Güvenliği Genel Müdürlüğü

Bakanlığın bir kuruluşu olan bu genel müdürlük, iş kazaları ve meslek hastalıkları konularında inceleme, araştırma, eğitim ve mevzuat çalışmaları yapmak ile görevlendirilmiştir.

İş Müfettişleri

İşyerlerinde teknik yönden teftişler yapan iş müfettişleri, işyerlerinin daha sağlıklı ve güvenli olabilmeleri için, işçi sağlığı ve iş güvenliği konularındaki bilgi ve birikimlerini işçi ve işverenlerin eğitilmeleri ve bilgilendirilmeleri için de görevlendirilmektedirler.

İŞÇİ SAĞLIĞI VE İŞ GÜVENLİĞİ KONUSUNDA İŞVERENİN GÖREVLERİ

İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği açısından işverenin sorumluluğunu doğuran düşünce, değişik düşüncelerden hareketle tek bir noktada buluşmaktadır. Bu düşünceler aşağıda belirtildiği gibi sıralanabilir:

- Tehlike unsuru ile sorumluluk unsuru eş anlamlıdır.
- Üretimden yararlanan kişi işveren olduğuna göre, sorumluluk ta ona ait olmalıdır.
- İşçi, ekonomik açıdan işverenden daha zayıf olduğuna göre, işverenin karşısında korunmalıdır.
- İşçi, İşverene göre sosyal açıdan da güçsüz durumdadır, bu nedenle işverene karşı korunmalıdır.

Bu düşünceler doğrultusunda güvenlik konusunda sorumluluğun işverene ait olduğu kabul edilmektedir.

En kısa deyim ile işçisine karşı kusursuz sorumluluk ilkesi ile sorumlu tutulan işverenin, işyerinde zarar riskini azaltan tedbirler yerine, tehlike riskini azaltan ve hatta ortadan kaldıran tedbirleri alması en akılcı yöntemdir. Bu günkü mevzuatımızda da kabul gören prensip budur. Bu nedenle işverenin işçi sağlığı ve iş güvenliği açısından görevlerini aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür.

Mevzuatı Yerine Getirme Görevi

İşçi Sağlığı ve iş güvenliği konusunda işverene düşen en önemli görev mutlaka yazılı kurallara (mevzuata) uyma yükümlülüğüdür. Burada özel olarak vurgulanması gereken husus, işverenlerin bu kurallara elden geldiğince durumu elverdiğince, gücü yettiğince uyması değil, kendi işyerini ilgilendirdiği ölçüde bu kurallara uyma zorunluluğunun bulunduğudır.

İşyerlerinde güvenlik önlemlerinin alınması, işverenin işçisini gözetme borcunun bir sonucudur. İşveren, İş Kanununa tabi bir işyeri işletiyorsa bu yasa ile getirilmiş hükümlere, yok eğer İş Kanunu kapsamı dışında kalan bir işyeri işletiyorsa bu kez de Borçlar Yasası ile getirilen hükümlere uymak zorundadır.

Burada sözü geçen mevzuat sadece yazılı olan değil, yazılı olmayanları da kapsamaktadır. İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Tüzüğü'nün 4.Maddesi incelendiğinde de görülecektir ki, yasa koyucu bu madde ile işverenin yükümlülüğünü belirlerken, mevcut önlemlerle yetinilemeyeceğini, günün ve teknolojinin getireceği yenilikleri de takip edip, bunların işyerlerinde uygulanması görevinin de işverende olduğunu açık olarak dile getirmektedir.

Borçlar Yasasından farklı düzenlemeye gidilmiş olan İş Yasasındaki temel kural, önlemin objektif açıdan yerine getirilmesi gerekli ise, başkaca bir husus dikkate alınmaksızın, bunun yerine getirilmesi zorunluluğundan bahsedilir. Gerek maliyetin yüksekliği gerekse de hakkaniyete uymayacağı savunması yapılamayacaktır.

Bu nedenle yasa koyucu, İş Yasasında Borçlar Yasasından farklı olarak, hakkaniyet ilkesinden ve adalete uygunluk ilkesinden söz etmemiştir.

İş Yasası kapsamında olan bir işyerinde alınacak önlem, bilim, teknik ve deneyimin ulaştığı ve yazılı teknik literatürde yer alan şekil ve düzeyde olmalıdır. Olayın meydana geldiği sırada, bilim ve tekniğin ulaştığı düzey, meydana gelebilecek iş kazasını önleyebilecek tedbir ve olanaklara sahip ise, işveren gereken önlemleri almamış sayılmaktadır. Bunun doğal bir sonucu olarak da, İşçi Sağlığı ve İş güvenliği Tüzüğü'nün 4. Maddesinde işverenin sorumluluğuna bir sınır getirilmiştir.

İşçileri Eğitim Görevi

İşyerinde sadece tedbirlerin alınmış olması çoğu kez tehlikeyi ortadan kaldırmamaktadır. Önlemlerle birlikte; bu önlemlere uyma, tehlikeleri bilme ve tekniğin getirdiği yenilikleri de öğrenmeyi zorunlu kılmaktadır. Bu nedenle İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Tüzüğü'nün 3. Maddesi ile Parlayıcı ve Patlayıcı Maddeler Tüzüğü'nün 73.üncü maddesindeki düzenlemeye yer verilmiştir.

Buna göre işveren, işçisini mutlaka eğitecek onun bilgisinin yeterliliğine güvenmeyecektir. Bu eğitim sadece işe yeni giriş sırasında yapılmayacak, her iş değişmesinde yenisinin tehlikeleri ve alınacak önlemler konusunda işçiler yeniden eğitimlere tabi tutulacaktır. Burada görüleceği gibi, işverenin işçilerini eğitim görevi süreklilik göstermektedir. Ayrıca yapılan eğitimlerin, eğitilenlerin eğitim ve kültürü seviyesinde olması, uzman kişiler tarafından verilmesi ve gerçekçi olması gerekmektedir. Aksi takdirde yarar sağlaması mümkün değildir.

Küçük çaplı işyerlerinde sıklıkla karşılaşılan, " işçiler ustaları tarafından denetlenip eğitilmektedir " şeklindeki savunma ve yaklaşımlar aslında büyük ve beklenmeyen tehlikelerin mesleki körlük- işyeri körlüğü nedeni ile ustalar tarafından da görülemeyeceği gerçeği bunu savunanlar tarafından da bilinmemektedir.

İşverenin Denetim Görevi

Her şeyde olduğu gibi, güvenliğin temeli de denetimdir. İnsanlar, ne kadar eğitilmiş olsalar da, ne kadar işlerine eğilip önem verseler de, denetlenmedikleri takdirde, bir süre sonra bu özelliklerini kaybetmektedirler. Bu nedenle bu özelliklerini canlı tutmanın yolu eğitimle birlikte denetimden geçmektedir.

Bir insanın dikkatini sürekli olarak bir konuda toplayabilmesi mümkün değildir. Bu nedenle işçilerin sürekli olarak denetlenmesi noksanlıkların zamanında görülmesi ve risk oluşmadan önlem alınması gerekmektedir.

İşyerlerindeki sağlık ve güvenlik kurallarının denetlenmesi sadece devlete ve işverenlere bırakılmamıştır. Yasa koyucun İş Yasası 76.Maddesi gereği, 50 ve daha fazla işçinin 6 aydan daha fazla bir süre ile çalıştığı ve sanayiden sayılan işlerin yapıldığı işyerlerinde; işveren ve işçi temsilcilerinin işyerlerindeki tehlikeleri birlikte görmeleri, tartışmaları ve alınacak önlemleri yine birlikte karar vererek almaları ve savaçlama yapmamaları konuya daha ciddi olarak bakmaları ve oto kontrol sistemi oluşturmaları amacıyla İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Kurulu kurulmasını ve çalışmasını zorunlu kılmıştır.

İşçileri Alınacak Güvenlik Önlemlerine Uymaya Zorlama Görevi

Sanayide ve işletmelerde görülen tehlikeler karşısında işverenlerin bu tür bir görevinin

bulduğunu kabul etmek gerekmektedir. Aksi takdirde tüm görev ve yükümlülüklerini yerine getiren, ancak bunlara uyulmadığını da gören işverenin, işçisini koruması imkansız olacaktır. İş Yasası daha önce de belirttiği gibi, işverenlere bu konuda en geniş yetkiyi vermektedir.

Yasanın 17/II- g maddesinde açık olarak, bir zararın doğması beklenmeksizin, tehlikenin doğmuş olması durumunda işçinin hizmet akdinin tazminatsız ve bildirimsiz feshetme yetkisini vermiştir. Böyle olmakla birlikte bu yetkinin koşulsuz olarak uygulanabilirliğini savunmak da mümkün değildir. Her şeyden önce işçinin çalıştığı işyerindeki tehlikelerden haberdar edilmesi gerekir ki, ileride işçinin bu tehlikeleri bildiği halde uymadığı savunulabilsin.

Başka bir deyişle işçinin tüm tehlikeleri kendiliğinden bilmesini beklemek mümkün değildir. İşveren mutlaka işyerindeki tehlikeleri işçilere uygun bir şekilde öğretmek zorundadır. İşveren alınan önlemlerin amaçlarını ve niteliklerini işçilere öğretmekle de yükümlüdür.

Mevzuat bu öğretme yükümlülüğünü " uygun bir şekilde " deyişi ile tanımlamaktadır. Buna göre işçilerin eğitim ve kültür dereceleri de nazara alınmak şartıyla, işveren uyarı levhaları ile yetinmeksizin, kullanma talimatları düzenleme, eğitim çalışmaları yaparak bu konularda işçilere deneyim kazandırma, işçileri sürekli denetleyip, alınmış önlemlere uymayı alışkanlık haline getirme, önlemi yerine getirmeyen işçiyi işbaşı yaptırmama yetkilerine ve sorumluluğuna sahiptir.

Şüphesiz, anılan madde ile getirilen düzenleme bir yetki olup, mutlaka kullanılması gereken bir görev değildir. Ancak bu yetkisini kullanmayan bir işverenin, kusursuz bir işçiden meydana gelebilecek zarar karşısında kendini savunabilmesi mümkün olamayacaktır.

İŞÇİ SAĞLIĞI VE İŞGÜVENLİĞİ KONUSUNDA SENDİKALARIN GÖREVLERİ

Sendikalar Yasası gereğince, sendikaların amacı, üyelerinin hak ve menfaatlerinin korunmasıdır. Ancak unutulmaması gerekir işçilerin en önemli sosyal hakları sağlıklı bir ortamda , tehlikelerden uzak olarak yaşamaktır. Bu nedenle sendikaların imzalayacakları toplu iş sözleşmelerine koyacakları hükümler ile bu amacın gerçekleşmesine yardımcı olabilirler.

Ayrıca sendikaların işçilere en yakın örgütler olması nedeniyle, işyerlerindeki önlemlerin ciddi olarak uygulanıp uygulanmadığını kontrol edebilmeleri mümkündür. Bu da sendikaların denetiminin, devletin denetiminden daha süratli olması nedeniyle tehlikelerin ortadan kaldırılmasında zaman kazandıracaktır.

Yine Sendikalar Yasası, sendikaları, üyelerini eğitmekle sorumlu tutmaktadır. Dolayısıyla sendikaların üyelerine verecekleri eğitimlerle, bu tür konulara ağırlık vermeleri ile de önemli ölçülerde netice alınması mümkün olacaktır.

İŞÇİ SAĞLIĞI ve İŞ GÜVENLİĞİ KONUSUNDA İŞÇİLERİN GÖREVLERİ

Yukarıda kısaca değinildiği gibi, işçilerin işçi sağlığı ve iş güvenliği konularındaki görevleri pasif niteliktedir. Dolayısıyla işçilerin bu konularda yerine getirmesi gereken bir önlem bulunmamaktadır.

İşçiler sadece alınmış olan önlemlere uymak ve tehlikeli bir durum yaratmamak için gereğinden de fazla dikkatli ve tedbirli davranmak ve çalışmak zorundadırlar. Aksi takdirde, hizmet akitleri bildirimsiz ve tazminatsız olarak feshedilecek, işsiz kalma durumu ile karşılaşabilecek veya kazaya uğramaları halinde ya sakat kalacak veya yaşamlarından olacaklardır. Dolayısıyla her türlü şartlarda işçiler en büyük zararı göreceklerdir.

Ayrıca kendi kusuru ile zarara uğrayan işçinin işverene tazminat açısından başvurma hakkı kusuru oranında ortadan kalkmış olacaktır.

KAYNAKÇA

1. Çenberci M., İş Kanunu Şerhi Ankara, 1986
2. Eren F., Borçlar Hukuku ve İş Hukuku Açısından İşverenin İş Kazası ve Meslek Hastalıklarından Doğan Sorumlulukları Ankara, 1974
3. Atabek R., İş Güvenliği ve İşçi Sağlığı Yönünden İşverenin Sorumluluğu Eskişehir, 1976
4. Akyüz N., İş Güvenliği Mevzuatı, İstanbul, 1976
5. Süzek S., İş Güvenliği Hukuku Ankara, 1975
- 6.6. Fer U., YODÇEM-İş Güvenliği Notlar Ankara, 1998
- 7.7. Turhan C., Seminer Notları Ankara, 1989
8. Arici k. İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Bülteni Kasım, 1997